

A MÉLYSÉGBŐL KIÁLTOK

A brünni hitoktató világhíre

A csehszlovákiai „bársonyos forradalom” után elterjedt az a hír, hogy ebben az országban a kommunista rémuralom idején a földalatti egyházban nőket is pappá szenteltek. A média rávetette magát a hírre, az ausztriai *Kirche Intern* munkatársai 1990-től kezdve élni sem hagyták Ludmila Javorovát, akinek a neve az ismeretlenségből merült fel, pedig számára talán ettől fogva különösen is nehéz lett a papi sors. Mikor azután 1995-ben egy ugyanettől a laptól érkező ferences megkötötte magát a lakása ajtajában, Ludmila megsajnálta, hogy olyan messziről hiába utazott hozzá, behívta, egyszerű szavakkal elmondta, amit ebben az ügyben igazán legilletékesebbként elmondhatott, de nagyon megkérte, ne tegye közzé, mert az számára ebben a helyzetben végzetes lehet. A ferences mindent megígért, ám Ludmila néhány nap múlva postán megkapta a folyóirat legújabb számát, benne a tudósítással. Mégis, talán ennek a cikknek köszönhető, hogy meghívást kapott az USA-ba. Kéthetes tartózkodása idején jó pár találkozót szerveztek a számára. Az egyiken részt vett Miriam Therese Winter missziós nővér is, aki liturgiát tanít Hartfordban (Connecticut államban). Pár nappal később egészen véletlenül egymással szemben találták magukat egy vonaton, és az ott folytatott beszélgetés után Winter professzor biztos volt abban, hogy meg kell írnia Ludmila Javorova történetét. A könyv 2001-ben jelent meg. Címe a 130. zsoltárt idézi: *A mélységből* (kiáltok)¹. Ezt a könyvet 2003-ban én is olvastam, de most a beszámolóra készülve ismét elolvastam. Nem lehet letenni. Nekem való nagyböjti olvasmány volt a javából.

Az alcím Ludmila történetének elbeszélését ígéri, és egy élettörténet kezdődhet azzal is, hogy valaki megfogant anyja méhében, de kezdődhet még korábban is. Ludmila a nővérek nagyszüleiről is beszélt, majd arról, ahogy szülei megkezdték közös életüket. Ő maga már szüleinek chrlicei (Brünn egyik kerülete) házában született, amely a család második, végső otthona lett. Négy bátyja után jött ötödiknek, és születését négy öccsének, végül – tizedikként – húgának születése követte még.

Ha a könyv fejezeteit követve próbálnám meg elmondani L. történetét, hiszen a kötet egésze nagyon érdekes, az biztosan tovább tartana a kelletnél. Utánanéztem ezért, mit lehet mostanában olvasni az interneten a ma is Brünnben élő nyolcvanesztendős papnőről (született 1932. január 31-én). A *Kirche Intern* 1999-ben is készített vele interjút, történetesen Schermann főszerkesztő tollával. Ezt magyarul is lehet olvasni, valaki lefordította. (Schermann maga is jól beszél magyarul.) A *Tablet* bécsi tudósítója, Christa Pongratz-Lippit is megbízást kapott a brit folyóirattól, hogy nézzen utána Winter nővér könyvének. Megtette, és az ő háta is elkezdett borsózni attól, amit az egyetlen éjszaka végigolvasott könyvből megtudott.

Különösen kíváncsi lett arra, mi indította az amerikai liturgika professzort arra, hogy egy ilyen, számára egzotikus helyen felnőtt embert, aki nem is tud angolul, ezért mindig tolmácsra volt szükségük, kifaggasson élete körülményeiről. Nyugaton nagyon keveset, szinte semmit sem tudtak az ügyről. Még Bécsben sem, pedig az igazán nincs messze Brünnből, Morávia „fővárosától”. A jó ügy érdekében azonban sokszor megjárta az utat hazája és Ludmila lakása között, két éven át végeztek közösen kutatásokat, hogy a könyvet kellően dokumentálhassák is.

¹ Out of the Depth: The Story of Ludmila Javorova, Ordained Roman Catholic Priest by Miriam Therese Winter, New York, Crossroad. 2001 260 p.

Javorova és Davidek

Javorova részletesen bemutatja gyermekkorát, amely ebben az igazán istenfélő, mélyen vallásos, az átlagosnál sokkal szociálisabb irányultságú családban telt. Édesanyja konzervatívabb volt férjénél és gyermekeinél, s erre azok iparkodtak tekintettel lenni akkor is, amikor már szinte az egész család – családos bátyák, sőt maga az édesapa is felszentelt papok voltak. Erről a tényről az édesanya tudott is, de Ludmila csak az anya halálos ágya mellett árulta el neki, mi a helyzet vele magával. A család élete már igen korán összekapcsolódott egy másik helybéli családdal, amelyben L. bátyjainak kortársaként Felix Davidek növekedett azzá az emberré, aki később pappá szentelte az első cseh nemzetiségű női papot. Felix papnak készült, de elvégezte az orvosi egyetemet is. Tanulmányai a világháború végébe torkollottak. Pappá szentelése után alig két éven át működött szabályos egyházmegyes káplánként, de már akkor sem szokványosan. Már akkor megkezdte környezetének, az érdeklődő világi keresztényeknek egyfajta szabadegyetem formájú továbbképzését filozófiában, pszichológiában és teológiában. Ludmila akkor még kislány volt. Davidek káplánt a cseh ávo rövidesen lekapcsolta. 25 évre ítélték. Tizennégy évet (1950-64) töltött le ebből, s ezek alatt az évek alatt Ludmila tinédzserből felnőtt nővé érett. Akkor már hosszabb ideje erős hívást érzett arra, hogy magát Istennek szentelje, kereste az útját, többször kísérletezett különféle szerzetekben való elköteleződéssel. Mire azonban meg tudott volna valahol maradni, eltörölték a rendeket, szétszórták a nővéreket. A diktatúrában mindenkinek dolgoznia kellett, Ludmila is munkát vállalt, például szőnyegszövő üzemben végzett igen fárasztó, neki nagyon nem való munkát. Így álltak a dolgok, amikor Felix Davideket – a politikai helyzet változásának megfelelően – egyszerűen kidobták a börtönből. Az egyházból is persze: úgy nevezett kereten kívüli lelkészként hazamehetett a családja nyakára.

A földalatti egyház

Davidek fölismerte Javorova kisasszony kényszerűségből parlagon hevertetett talentumait, és meghívta munkatársának egy évtizedekre, de inkább egy örökkévalóságra szóló nagy munkában. Ludmila addig elég pontosan érezte, hogyan viszonyul az egyház a világi hívekhez. Az Anyaszentegyház, amelyet ők tökéletesen respektáltak, és amelyre mint vezetőre támaszkodni akartak a kommunizmus álságos ideológiája közepette különösen is, mennyire nem veszi emberszámba a nőket. Látta a papok viselkedését, akik sűrűn jártak családi körükbe eszméket cserélni egymással és az engedelmes és hitben járatos férfiakkal, mint Ludmila édesapja és fivérei voltak. Az édesanya is ott volt ezeken a megbeszéléseken, de egyértelmű volt, hogy neki a „szolgálj ki bennünket és aztán egy szót se” szerep jutott. Ludmila nem volt elégedett ezzel. Davidek viszont végre igazán munkatársának tekintette: újjászervezte segítségével az abbamaradt szabadegyetemet, de még sokkal szélesebb körben, sokkal alaposabban, és egész egyértelműen azzal a céllal, hogy ezek a kurzusok a földalatti egyház számára papokat neveljenek, új módon, a kornak és az igényeknek megfelelő képzést nyújtva a valóban motivált résztvevőknek. Többféle helyszínen, többféle szinten, más és más céllal indultak ezek a szemináriumok, eközben soha semmit nem lehetett leírni, tilos volt a telefon is, az időpont mindig sötétedés utáni, a találkozások megkövetelték a szigorú, mindig szigorúbb titokfegyelmet. Ember legyen a talpán, aki mindezt fejben meg tudja szervezni, hibátlanul, mert ha hibázik, rengeteg embert ránt magával a lebukásba. Ludmila volt ez az ember a talpán. Amint egy-egy papi hivatást érző jelölt eljutott a megfelelő szintre, gondoskodniuk kellett a szentelésről, és ez sem volt éppen egyszerű. A püspököket deportálták, vagy olyan szigorú felügyelet alatt tartották, hogy képtelenség lett volna tőlük ilyen titkos szenteléseket elvárni. Ha Davidek nem is utazhatott sehová a határon túlra (hiszen még javában „refes” volt), a nem priuszos csehszlovák állampolgár egyik-másik szocialista

országba azért ki-kiutazhatott. Jártak Kelet-Németországba, Lengyelországba az erre vállalkozó püspökökhöz. Ilyen volt többek között Karol Wojtyła is például. A Vatikán tudott ezekről a veszélyes és merész vállalkozásokról, és áldását adta rájuk. Arra is, ami a helyzet egyszerűsítése céljából igazán logikusnak látszott: ha Csehszlovákiában lenne a földalatti egyháznak püspöke, nem volna szükség minden papszenteléshez külföldi segítségre, és azokat is föl lehetne szentelni, akik nem kapnának kiutazási engedélyt. Így került sor 1967. október 29-én Felix Davidek püspökké szentelésére. Az őt szentelő Jan Blahát előző napon szentelte püspökké valaki Németországban, kifejezetten azért, hogy majd a Csehszlovákiát el nem hagyható Davideket ő szentelje püspökké. Ez meg is történt.

Egy nevezetes szinódus

Azt a valamit, amelyet idáig földalatti egyházként emlegettem, Davidek püspökek görögből származó szóval *Koinotes*nek nevezték. A *koinonia*, a *communio* szavak azt az életérzést, életformát, életközösséget próbálják kifejezni, amely az odatartozókat jellemezte. Ez volt az, amelyre Ludmila mindig is vágyott, és ez adott neki is, a többieknek is féktelen, elképzelhetetlen energiát: kibírták például, hogy éveken át szinte nem is aludtak. Nappal mindenkinek dolgoznia kellett, püspöknek, papnak, világinak egyaránt. Éjjelente pedig folytatták és szervezték a tanulmányokat, a lelkipásztori munkát, mindazt, amit Isten népe elvárt tőlük. Nem volt idejük, hogy olyan értelmetlenségekkel foglalkozzanak, mint hogy erre vagy arra a munkára nők nem alkalmasak, netán nem is volna szabad hozzászólniuk az égető kérdésekhez. Ellenkezőleg, hálásak voltak, ha fölismerve, hogy erre-arra a munkára éppen ők az alkalmasabbak, ugrottak, és el is végezték, amit kellett. A lelkipásztori szükségletek fölterképezésekor Davidek utalt börtönbeli tapasztalataira. A börtönviselt papok emlékirataiból jól ismert, hogy a börtönben rabtársaiknak rendszeresen tudtak papi szolgálatokat nyújtani. Miséztek, áldoztattak, séta vagy fürdés közben gyóntattak stb. Mindez azonban mindentől hiányzott a női börtönökben, pedig ott legalább akkora szükség lett volna erre. Ludmila egyszer elkísérte Felixet egy kórházba, ahová akkor hivatalból pap nem léphetett be. Ludmilának kellett volna valahogy mégis összehozni a találkozást, de kudarcot vallottak. Ez is azt látszott igazolni, hogy ha pappá szentelt nők járhatnának be ilyen helyzetekben a női osztályokra, sokkal hatékonyabban állhatnának a rászoruló hívek szolgálatára. Hogy indokolható-e ilyen körülmények között a nők papsága, ezt a nehéz kérdést a püspök nem akarta egyedül eldönteni, ezért óriási szervezőmunkával titkos helyi egyházi szinódust készítettek elő a kérdés alapos megvitatására. Külön szervező bizottságot állítottak fel, akikkel a meghívottak személyét és a lebonyolítandó munkamenetet részletesen tisztázták. Ügyeltek rá, hogy a meghívottak rétegei az Isten népének megfelelő arányban vegyenek majd részt a tanácskozáson. (Én részt vettem például az utolsó esztergom-budapesti egyházmegyei zsinaton, és ott az volt a leginkább feltűnő, hogy ezek a számok mennyire nem a természetes arányokat tükrözték. Pedig nagyon büszkék voltak a szervezők, milyen korszerűen válogatták ki a meghívottakat, és még laikus nők is akadtak a meghívottak között!) Azért is volt erre nagy szükség, mert tanácsadói figyelmeztették Felixet, hogy Isten népe talán még nincs felkészülve nőnemű papok szolgálatára. A könyvnek talán a legdrámaibb fejezete ezt a zsinatot beszéli el. A helyszínre a megbeszélrt időben érkező Felixet és Ludmilát az Isten háta mögötti plébániaépület halljában kis püspök-delegáció fogadta. Órákig tartó huzavona következett, amelynek az volt a lényege, hogy lebeszéljék Davideket a téma fölvetéséről is. Ő mégiscsak kicsikarta a szavazást, de arra már csak másnap, iszonyatos feszültségben került sor. A végeredmény: a résztvevők fele igennel, a másik fele nemmel szavazott. Ludmila a dolgok illetén alakulásától erősen lehangolt állapotban a rövid szünet idején kiment az épületből, és kivételesen elsírta magát. Davidek utána ment, s könnyei láttán ezzel vigasztalta: ne sírj, mindenképp fel foglak szentelni hamarosan. A szinódust 1970

karácsonyának két napjára tervezték, hogy a kettős ünnepen minél többen ténylegesen is jelen lehessenek a szavazáson. December 26-án este hazatértek Brünnbe. Davidek december 28-án megtartotta ígéretét, s Ludmila elfogadta a szentelést. Akkor hagyta el a szülői házat, amikor ott már mindenki aludni tért. A szertartás egyszerű és felejthetetlen volt, olyan, amilyen az ősegyházban, az ottani titkolózások idején lehetett a papi kézfeltétel. Utána Davidekkel együtt ünnepelte első miséjét kis fekete ruhájában, amelyet ünnepi alkalmakkor szokott viselni. Késő éjjel tért haza, otthon pedig éppen felsírt egy kisbaba, a bátyja kislánya. Neki küldte el, suttogta el elsőmisés papi áldását, jobban mondva rajta kezdte, de végül az egész világot megáldotta, kimondhatatlanul boldogan. Ez az érzés olyasmi, amit még akkor sem igazán tudott volna megosztani másokkal, ha nem ígért volna teljes titoktartást Davidek püspöknek, mint ahogy megtette. Nem oszthatta meg ezt az örömét szüleivel, testvéreivel, hittestvéreivel, papkollégáival sem. Később valahogy mégis megtudták. Idővel Davidek maga is el-elmondta ennek-annak, és talán azoktól már nem kért teljes titoktartást.

A papnő és kollégái

A *Koinotes* egysége a színóduson egyszer s mindenkorra megszűnt. A női papság kérdése az ellentmondás jelének bizonyult. Több püspök kivált, és saját közösségeket vonzott maga köré, egyik-másiknak a neve szintén Koinotes lett. A régi lelki társak többé nem nézték jó szemmel a püspök vikárius generálisát, Ludmilát. Mert ugyan ki felelhetett meg jobban ennek a feladatnak? Ki tudta fejben tartani százakkal kapcsolatban, kit mikor és ki szentelt pappá, püspökké, latin vagy görög rítus szerint. Mert a házasság férfiakat görög rítus szerint szenteltek pappá, sőt szükség szerint püspökké is. Később még hat, Ludmilához hasonló nőt szenteltek pappá Csehszlovákiában, bár ők zömében szlovák területről származtak. A többi öt nő lemondott papságáról, és könyörögtek Ludmilának, soha ne adja ki a nevüket, mert félnek a hivatalos egyház megtorlásától. Női diakónusokat is szenteltek, amikor éppen ilyenre volt szükség, és volt jelentkező is, akit Isten effajta szolgálatra hívott. A munka még hosszú időn át embertelenül sok volt. Ludmila közben lassan elveszítette szüleit, elköltözött a szülői házból, meg is öregedett valamelyest. Nem esett jól neki, hogy férfikollégái ismét fölvetették azt a jól ismert paternalista érintkezési módot, amelyet olyan jól esett elhagyni, amikor a föld alatti egyház még nem esett vissza az intézményesülés útvesztőibe az efféle dolgok szokása szerint. Davidek is egyre fáradtabb volt, és egyre kevesebb idejük akadt megbeszélni azokat a lelkipásztori ügyeket, amelyeket Ludmila sajátos papi helyzete nagyon is megkívánt volna. Egyre több váratlan pofon érte gyóntatótól, plébánostól és azoktól a papoktól, püspököktől, akik nagyon sokat köszönhettek éppen neki. Mindez hatványozottan jelentkezett Davidek halála után. Egy évvel a bársonyos forradalom előtt érte a halál ezt a zseniális, karizmatikus embert, aki mindent és mindenét az Egyház szolgálatába állította. Ludmila és persze még sokan szeretnék tanúsítani mindazoknak, akik most skizofréniával, idegbetegségekkel terheltnek kiáltják ki azt az embert, aki nélkül a cseh egyház végképp sehoh se tartana, hogy erről szó sem lehet, hogy Davidek püspök ugyan felőrölte magát a munkában, de nem volt mentálisan beteg egy percig sem.

A rendszerváltozás után

Mint az elhunyt Davidek püspök általános helynöke, Ludmila kötelességének érezte, hogy a földalatti egyház felszínre kerülésekor pontosan tájékoztassa az egyház vezetőségét minden tevékenységükről, elsősorban is a szentelésekről, és jelentését Blaha püspök által el is juttatta a Szentszéknek. Soha semmilyen választ nem kapott erre, pedig szüksége lett volna neki magának is az eligazításra saját identitásának értelmezése céljából. Addig is azt tette csak ugyanis, amire Davidek felhatalmazta. Tudta jól, hogy szentségi (dogmatikai és ontológiai)

értelemben papsága örök és érvényes, de ami az egyházjogot illeti, a *jurisdictio* a hierarchiától függ. A napi misét titokban és legtöbbször egyedül végezte. Felixszel, néha másokkal is koncelebrált a közösségi miséken. Néhány embernek, akik tudtak papságáról és kérték ezt a szolgálatot, kiszolgáltatta a kiengesztelődés szentségét, de az olyan haldoklókhöz, akikhez lelki beszélgetések ügyében bejárt, más papot hívott, ha a betegek szentségére volt szükségük. Nem akarta ezeket az idős embereket sokkolni saját papi szolgálatával, pedig bizonyára jobban jártak volna.

A Szentszék végül belátta, hogy állást kell foglalnia a csehszlovákiai szentelésekkel kapcsolatban: a nősen pappá szentelt férfiakat felszólították, hogy ne folytassanak ezentúl papi működést, és az összesen hat pappá szentelt nő is magára vonatkoztatta ezt. Ludmila abban különbözik társnőitől ebben a tekintetben, hogy ő nem szünt meg tanúskodni papságának valódi és örök volta mellett. Profétai állapot az övé.

Hitoktatóként dolgozik a helyi plébánián. (Legalábbis öt éve még ezt tette.) Egy igen idős atya mindenben támogatja. Neki vallotta meg azt a botrányt is, amelyet a *KircheIntern* okozott azzal, hogy nem tartotta tiszteletben Ludmila kérését. De ahhoz már nem tud neki segítséget adni, mert nem az ő hatásköre, hogy például az egyik (százával vannak a Cseh Köztársaságban ilyenek) elhagyott plébánián lekipásztori asszisztensként végezzen szolgálatokat. Nehezebbé esik sokszor az is, hogy amikor a Lélek szólásra ihleti, hallgatnia kell mégis. Az amerikai út bizonyos értelemben jól esett neki. Jó volt találkoznia egy másféle világban felnőtt nemzedékkel, nővel és férfiakkal, akik semmi furcsát nem találnak abban, hogy Isten nőket is meghív papi szolgálatra. Az interneten olvastam egy nyílt levelet is, amelyet az észak-amerikai földrésről írtak neki, több ezren írták alá az USA jónéhány államából: gratuláltak húsz éves papi szolgálatához, és együtt ünnepeltek vele. Egy szerzetesközösség nővérei stólat hímeztek számára. A temetésére őrzi otthonában.

Befejezésként egy friss interjú utolsó kérdését másolom ide. A neve elhallgatását kérő szlovákiai püspököt is Davidek Felix szentelte püspökké. Ezt válaszolta a riporter **Nőket is szenteltek fel?** kérdésére:

Ez a fő okok egyike, amiért Davidek sokak számára olyan gyanús. Nos, én személy szerint ettől az eljárás módtól valamelyest távol tartottam magam, mert ugyan nem vagyok az újítások ellen, de ilyen dolgoknál mindig is figyelemmel kell lenni azokra a hívőkre is, akik nem gondolkodnak ennyire haladó módon. Némi iróniával persze lehetne azt mondani, hogy jogos ellenvetések akkor lehetne tenni, ha ezeket a nőket valami rosszra vezették volna. Mi rossz kell legyen azonban abban, hogy Davidek olyan szép és jó dologra indította őket, mint a pappá szentelés? Ez a kérdés persze nem új, Davidek csak megragadott valamit, amit előtte már mások is megtettek. Számomra teológiailag teljesen világos, hogy az asszony pontosan úgy ember, mint a férfi. Csupán egyházjogilag érvénytelen, nem pedig létebeli okok alapján, ha egy nőt szentelnek pappá. Megfigyelhető, hogy maga a pápa ezt a problematikát nagyon óvatosan közelítette meg. Dokumentumaiban állandóan azt hangsúlyozta, hogy a nők pappá szentelése bár a hagyománnyal ellentmondásban áll, de nem ellentétes a hittel.